

Flyktingars arbetsmarknad är inte alltid nattsvart

Flyktingarnas situation på arbetsmarknaden beskrivs ofta som mycket dystert. Det finns dock ljusglimtar. Det föreligger stora regionala skillnader i flyktingars sysselsättning. I artikeln presenteras resultaten från en studie av bosnier som anlände till Sverige 1993 och 1994. Gruppen följs över tiden. Det finns kommuner där cirka 80 procent av de bosniska männen i åldern 20–59 år förvärvsarbetade 1997 men det finns också kommuner där motsvarande andel endast är cirka 10 procent. I artikeln diskuteras tänkbara orsaker till de observerade skillnaderna. Resultaten bör vara av intresse för integrationspolitiken. Integration på arbetsmarknaden är sannolikt ett kraftfullt medel för att uppnå annan integration av invandrare i samhället. Det är också viktigt att vi i den nu uppåtgående konjunkturen tar till vara invandrarnas arbetskraft.*

Inledning

Full sysselsättning och jämn inkomstfördelning har varit centrala mål för den ekonomiska politiken under efterkrigstiden. Det finns samband mellan målen. En ojämn fördelning av sysselsättning i befolkningen kan antas bidra till en ojämn fördelning av inkomster. Mot denna bakgrund inger de senast 10 årens återkommande rapporter om stora problem på arbetsmarknaden för invandrare bekymmer.

JAN EKBERG är professor i national-ekonomi vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet, men är i huvudsak verksam vid Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFO) vid Växjö universitet. MIKAEL OHLSON är doktorand i nationalekonomi vid Växjö universitet. Båda har som forskningsområde invandring och arbetsmarknad.

Under en stor del av efterkrigstiden har dock invandrarna varit väl integrerade på arbetsmarknaden. Fram till ungefär mitten av 1970-talet så låg invandrarnas sysselsättningsgrad i nivå med eller periodvis över inföddas. Detta gällde för flertalet invandrargrupper. Målsättningen om full sysselsättning uppnåddes både för invandrare och infödda.

Under slutet av 1970-talet uppkom dock de första tecknen på minskad sysselsättning och ökad arbetslöshet bland invandrare. Försämringen blev tydligare under 1980-talet trots den kraftiga högkonjunkturen under senare delen av årtiondet och trots att många av de nyanlända invan-

* Studien har erhållit finansiellt stöd från Integrationsverket. Vi tackar Eskil Wadensjö och övriga deltagare i seminariet vid Institutet för social forskning, deltagarna i migrationsseminariet vid Växjö universitet och Sven Hjelmskog vid Integrationsverket för värdefulla synpunkter. Vi tackar också Agneta Sträng vid SCB för utmärkt arbete vid framtagning av data.

drarna (flyktingarna) var relativt välutbildade. Det är visserligen begripligt att det tar längre tid för en flykting än för de tidigare arbetskraftsinvandrarerna att komma ut på arbetsmarknaden men det är knappast rimligt att flyktingar som anlände redan i början av 1980-talet ännu vid slutet av 1980-talet endast hade svag anknytning till arbetsmarknaden. Dessutom ökade skillnaderna i arbetsmarknadsposition mellan olika invandrargrupper. Speciellt utomeuropeiska invandrare hade hög arbetslöshet. Målet om full sysselsättning uppnåddes enbart för infödda.

Under 1990-talets lågkonjunktur- och också sammanföll med den kraftiga flyktinginvandringen från Jugoslavien under 1992-1994 – förstärktes dessa tendenser ytterligare och vid mitten av 1990-talet så måste sysselsättningsläget betraktas som katastrofalt dåligt för vissa invandrargrupper. Därefter förefaller dock läget ha stabiliserats. För många invandrargrupper är arbetslösheten fortfarande mycket hög men den fortsätter inte att öka. En sammanfattning av efterkrigstidens sysselsättningsförändringar bland invandrare finns i Ekberg [1999].

Vi har således goda kunskaper om invandrarernas sysselsättning och arbetslöshet samt dess förändringar över tiden när det gäller riket i genomsnitt. Vissa studier finns också avseende storstadsområdena. Exempel på en tidig sådan undersökning är Ohlsson [1975]. Exempel på senare undersökningar är SOU 1989:111, Bevelander, Carlsson och Rojas [1997] samt Andersson [2000]. Det finns också studier där invandrare delats upp på mycket stora regioner, av typ södra och norra Sverige eller boende i stadsområden och boende i landsbygdsområden, se Scott [1999]. I övrigt är kunskaperna små om regionala olikheter i invandrarernas ställning på arbetsmarknaden. (Från SCBs sysselsättningsstatistik kan dock sådana uppgifter erhållas för utrikes födda. Uppgifterna förefaller dock sällan ha använts för mer ingående jämförande analyser.). Speciellt är kunskaperna små om

regionala olikheter i flyktingars ställning på arbetsmarknaden. Detta kan förefalla något märkligt med tanke på att sådana kunskaper borde vara värdefulla för integrationspolitiken. Om det föreligger stora regionala skillnader i sysselsättningsgrad bland flyktingar så blir den genomsnittliga sysselsättningsgraden för flyktingarna i riket starkt beroende av hur flyktingarna är fördelade över riket.

Regeringen har nyligen givit Integrationsverket i uppdrag att tillsammans med regionala myndigheter (länsstyrelserna) verka för integration av flyktingar, se Integrationsverket [1999]. Vägledande för integrationspolitiken är bl a de invandrapolitiska målsättningar som riksdagen fastställde 1975. En av målsättningarna är att invandrare (även flyktingar) skall ha samma möjligheter på arbetsmarknaden som infödda och därigenom få likvärdig inkomststandard jämfört med infödda. En rimlig tolkning av detta mål är att invandrarernas sysselsättningsgrad och arbetslöshet efter en viss vistelsetid bör ligga på ungefär samma nivå som för infödda. Integrering på arbetsmarknaden anses ofta också som ett kraftfullt medel för invandrarers övriga integrering i samhället, (se SOU 1996:55). God arbetsmarknadsintegrering av invandrare minskar sannolikt också risken för sociala spänningar mellan invandrare och infödda.

Under 1980-talet och början av 1990-talet var den s k ”Hela Sverige-strategin” ett viktigt inslag i invandrings och integrationspolitiken. Syftet med strategin var att sprida ut nyanlända flyktingar över hela landet. Genom att undvika koncentration av flyktingar till vissa geografiska områden så förväntades att förvärv av svensk kunskaper skulle underlättas vilket i sin tur antogs förbättra chanserna på arbetsmarknaden. Praktiken blev dock annorlunda. Flyktingar fördelades ofta ut till olika kommuner mer efter var bostäder fanns och mindre efter var sysselsättningsmöjligheter fanns (se SOU 1995:76). Detta kan antas negativt ha påverkat flyktingarnas möjligheter att få arbete.

Det finns fortfarande kvar inslag som påminner om "Hela Sverige-strategin". Av de flyktingar som numera kommer till Sverige så väljer en del individer själva från början plats för eget boende. Sannolikt faller valet ofta på en plats där tidigare invandrade landsmän redan bor. Andra individer passerar genom någon flyktingförläggning (enligt uppgift från Integrationsverket utgör dessa numera cirka 40 procent av flyktingarna). Efter vistelse på förläggning sker flyttning till någon kommun. I allmänhet sker flyttningen först sedan någon handläggare funnit någon kommun som är villig att ta emot flyktingen. Det förefaller sannolikt att en kommuns villighet att ta emot flyktingar är beroende av tillgången till bostäder. Det finns således även nu en betydande risk att tillgång till bostad blir mer utslagsgivande än möjligheten att få ett arbete.

I denna artikel redovisas några resultat från en longitudinell studie av inkomst och sysselsättningsutveckling bland bosnier i landets kommuner och som invandrade till Sverige under 1993 och 1994 (folkbokfördes i Sverige dessa år). Bosnierna är den i särklass största flyktinggruppen under 1990-talet. Antalet individer uppgick till nästan 48 000 fördelade på drygt 21 000 år 1993 och knappt 26 000 år 1994. Gruppen finns företrädd i flertalet av landets kommuner (i drygt 250 av landets kommuner). Individerna följs fram till och med 1997. Över tiden reduceras gruppen något och uppgick 1997 till drygt 45 000 individer varav nästan 65 procent är i åldern 20-59 år vilken är den i huvudsak förvärvsarbetande åldersklassen. Studien är en totalundersökning och är baserad på uppgifter från inkomst- och sysselsättningsregistret, se Ekberg & Ohlson [2000].

Den följande redovisningen avser situationen 1997 för 1993 och 1994 års invandrarkohorter sammantagna. Vid jämförelser mellan olika kommuner kan det hävdas att redovisningen bör göras för varje årgång separat. Bosniernas genomsnittli-

ga vistelsetid kan skilja sig mellan två kommuner genom olika fördelning på de båda årgångarna. Detta har dock ingen väsentlig betydelse.

Sysselsättning

Under de första 1-2 årens vistelse i Sverige var sysselsättningsgraden mycket låg. År 1995 var sysselsättningsgraden i åldersklassen 20-59 år under 10 procent för både bosniska män och kvinnor i genomsnitt för riket. Det kunde dock urskiljas betydande variationer mellan olika delar av landet. En region som redan då hade relativt hög sysselsättningsgrad bland bosnierna var det sk "småföretagardistriktet" i nordvästra Småland (kommunerna Gnosjö, Gislaved, Vaggeryd och Värnamo, vilka omfattar knappt 90 000 innevånare). Exempel på regioner med mycket låg sysselsättningsgrad bland bosnierna var Malmö-Landskronaregionen, Norrköping, några kommuner i Blekinge och flera Norrlandskommuner. Över tiden ökade dessa skillnader ytterligare och vid en observation 1997 framkom extremt stora regionala skillnader.

Låt oss betrakta de kommuner som 1997 hade ett någorlunda stort antal bosnier invandrade 1993-1994. Med detta menas kommuner med minst 50 män och minst 50 kvinnor från Bosnien i åldern 20-59 år. Antalet individer gör att vi bör få ungefär samma ålderssammansättning inom åldersklassen 20-59 år bland bosnierna i dessa kommuner. Åldersstandardisering gentemot infödda inom åldersklassen 20-59 av bosniernas sysselsättningsgrad ger endast små ändringar. Antalet undersökta kommuner är 73. De slutsatser som finns i artikeln påverkas inte om vi också tar med kommuner med ett mindre antal bosnier. I *Tabell 1* visas de fem kommuner som 1997 hade den högsta sysselsättningsgraden bland bosniska män. Uppgifter visas också för riket i dess helhet och för storstadsområdena.

Det framgår att samtliga 5 kommuner med högst sysselsättningsgrad bland bosniska män ligger i Småland. Speciellt hög

Tabell 1 Sysselsättningsgrad 1997 i procent i åldern 20–59 år. Bosnier invandrade 1993–94.

Kommun	Män	Kvinnor	Båda kön*)
<i>Högst sysselsättningsgrad</i>			
1. Gnosjö	85,0	59,2	72,4
2. Vaggeryd	88,7	51,6	70,2
3. Gislaved	73,7	51,6	63,4
4. Värnamo	71,6	47,3	59,9
1-4 (Småföretagardistriktet)	76,8	51,5	64,7
5. Alvesta	67,2	19,7	44,0
<i>Storstadskommuner</i>			
Stockholm	34,9	20,9	28,3
Göteborg	19,7	12,8	16,4
Malmö	14,4	8,6	11,4
Bosnier i riket	30,1	17,2	23,8
Totalbefolkning i riket	75,8	71,8	73,6

*) Kommunerna rangordnade efter sysselsättningsgrad för båda kön.

Källa: SCB. Sysselsättningsregistret. Specialuttag

är sysselsättningsgraden i de 4 kommuner som tillhör småföretagardistriktet. Den femte kommunen (Alvesta) ligger strax intill. För småföretagardistriktet i dess helhet är sysselsättningsgraden för männen över 75 procent, d v s på ungefär samma nivå som för män i rikets totalbefolkning. I Gnosjö och Vaggeryd är andelen faktiskt över 85 procent. Även de bosniska kvinnorna i området har en god position på arbetsmarknaden.

Efter de 5 kommunerna med högst sysselsättningsgrad så finns en fallande skala ner till kommuner med endast 10-15 procent sysselsättningsgrad bland bosniska män och ännu något lägre bland bosniska kvinnor. Den sistnämnda gruppen av kommuner är i stort densamma som också 1995 hade mycket låg sysselsättningsgrad bland bosnierna, d v s Malmö-Landskronaregionen, Norrköping, några kommuner i Blekinge och många Norrlandskommuner. Exempel på kommuner som 1997

hade ganska hög sysselsättningsgrad bland bosnier (45–60 procent bland männen) är Vänersborg, Ljungby och Hanninge.

För riket i genomsnitt är sysselsättningsgraden cirka 30 procent för bosniska män, d v s andelen är mindre än hälften jämfört med småföretagardistriktet. Mellan storstadskommunerna finns stora skillnader. I Stockholm är sysselsättningsgraden något högre än riksgenomsnittet medan den i Malmö är väsentligt lägre. I de kommuner där det redan 1995 kunde observeras mycket låg sysselsättningsgrad bland bosnier har inte så mycket hänt fram till 1997. Den kvarstående mycket låga sysselsättningsgraden gör att man har anledning att vara pessimistisk om bosniernas långsiktiga möjligheter på arbetsmarknaden i dessa regioner.

Det finns i skrivande stund inga uppgifter från inkomst- och sysselsättningsregistret efter 1997. Uppgifter för 1998 beräk-

Tabell 2 Genomsnittlig sammanräknad förvärvsinkomst 1997 i kr för sysselsatta bosnier i åldern 20–59 år och som invandrade 1993–94.

Kommun	Män	Kvinnor	Båda kön
Gnosjö	148 300	104 800	131 000
Vaggeryd	182 200	124 800	161 500
Gislaved	157 100	119 500	142 700
Värnamo	163 700	124 500	148 800
Småföretagardistriktet	161 300	118 900	145 100
Alvesta	146 400	85 500	133 700
Storstadskommuner			
Stockholm	141 600	117 700	133 100
Göteborg	138 200	102 600	124 500
Malmö	112 500	102 400	108 700
Bosnier i riket	141 500	107 900	129 500
Totalbefolkning i riket	209 400	151 400	180 800

Källa: SCB. Inkomstregistret. Specialuttag

nas av SCB föreligga sommaren år 2000. Frågan är vad som hänt under den uppåt-gående konjunkturen under 1998 och 1999. Enligt arbetskraftsundersökningarna så har en viss allmän förbättring i bosniernas sysselsättningsläge skett. I huvudsak torde dock de stora regionala differenserna kvarstå.

Inkomster

Låt oss betrakta sammanräknad förvärvsinkomst (inkomst av anställning och näringsverksamhet) bland sysselsatta. Genomsnittlig lönenivå varierar en hel del över landet. Lönenivån är vanligtvis högre i storstadsområdena än i övriga landet. Dessutom framgår av våra data att genomsnittlig utbildningsnivå bland sysselsatta bosnier i storstadsområdena är relativt hög. Från dessa utgångspunkter kan förväntas att sysselsatta bosnier i storstadsområdena har högre förvärvsinkomster än exempelvis sysselsatta bosnier i småföretagardistriktet. En jämförelse av förvärvsinkomster för 1997 görs i *Tabell 2*.

Kanske något förvånande gäller det

motsatta. Årlig förvärvsinkomst bland sysselsatta bosnier i småföretagardistriktet är högre både jämfört med sysselsatta bosnier i riket och i storstadskommunerna. Detta gäller både för män och kvinnor. Den rimliga förklaringen är att sysselsatta bosnier i småföretagardistriktet inte enbart är sysselsatta utan ”mycket sysselsatta”, d v s hög frekvens av heltids- och helårsysselsättning.

Att förvärvsinkomsten för sysselsatta bosnier är lägre än för sysselsatta i rikets totalbefolkning är delvis en åldersammansättningseffekt. Bosnierna finns i mindre utsträckning i ”höginkomställdrar” (4 -59 år).

Omflyttningar

Det kan konstateras att bosnierna utgör en förhållandevis stor andel av befolkningen i småföretagardistriktet men som ändå har absorberats snabbt på dess arbetsmarknad. I själva verket är området bland de mest bosnientäta i landet. Den studerade bosniengruppen utgjorde 1997 1,7 procent av totalbefolkningen i småföretagardistriktet. Motsvarande för riket i genom-

snitt var 0,5 procent, i Stockholm 0,3 procent, i Göteborg 0,9 procent och i Malmö 1,3 procent. I absoluta tal är det frågan om knappt 1 500 individer i småföretagardistriktet, om drygt 2 100 i Stockholms kommun, om drygt 4 000 i Göteborgs kommun och om drygt 3 200 i Malmö kommun.

Från 1993-94 till 1997 har det skett en viss omflyttning. Redan inledningsvis kom många bosnier till småföretagardistriktet. Under 1995 skedde dock en viss utflyttning därifrån. Sannolikt berodde utflyttningen på önskan att få kontakt med landsmän i andra delar av landet. Under 1996 och 1997 förelåg dock inflyttning så att i slutet av 1997 var antalet bosnier i småföretagsdistriktet väsentligt högre än i slutet av 1994. Inflyttningen kan antas ha berott på möjligheterna att få arbete. Inflyttning har också skett till Malmö och Göteborg trots att möjligheterna att där få arbete har varit små. Skälet till den senare inflyttningen är sannolikt önskan att få kontakt med landsmän. I Stockholm har antalet bosnier ändrats mycket lite.

Förklaringar

Olikheter i allmänt arbetsmarknadsläge kan antas ha betydelse för de observerade regionala skillnaderna i bosniernas arbetsmarknadsintegration. Det allmänna sysselsättningsläget har varit bra i småföretagardistriktet även under 1990-talets lågkonjunktur medan arbetslösheten varit hög i exempelvis Malmöområdet. Bilden är dock inte entydig. Arbetsmarknaden har varit god även i Stockholm. Ändå har bosniernas integration på arbetsmarknaden i Stockholm varit mycket sämre än i småföretagardistriktet. En annan faktor av betydelse kan vara näringslivsstrukturen. Småföretagardistriktet utmärks av småskalig industriproduktion medan exempelvis Stockholmregionen har produktion med högt kunskapsinnehåll. Kravet på goda "Sverigespecifika" kunskaper för att få tillträde till arbetsmarknaden kan således antas vara större i Stockholm. Många invandrare med kort vistelsetid i landet

har sannolikt ännu inte förvärvat sådana kunskaper.

Vi har gjort en enkel prövning av sambandet mellan bosniernas sysselsättningsgrad å ena sidan och allmänt arbetsmarknadsläge samt näringsstruktur å andra sidan för landets kommuner. Som mätare på allmänt arbetsmarknadsläge har använts sysselsättningsgraden 1997 i åldern 20-59 år för totalbefolkningen i respektive kommun. Som mätare på näringsstruktur har använts andelen av samtliga sysselsatta i respektive kommun som befinner sig i tillverkningssektorn (näringsgrensindelning på 1 siffernivå). Skattningen har gjorts för båda könen och omfattar kommuner med minst 50 bosnier i åldern 20-59 år. Det är 127 kommuner.

Skattningen visade att ju bättre det allmänna arbetsmarknadsläget är i en kommun, desto högre sysselsättningsgrad bland bosnierna. Detta samband är klart signifikant (på 1 procent-nivån). Det finns även ett positivt samband mellan tillverkningssektorns storlek i en kommun och sysselsättningsgrad bland bosnier. Det sistnämnda sambandet är dock väsentligt svagare och ej signifikant.

De båda variablerna kan dock inte ensamma förklara det goda sysselsättningsläget för bosnierna i småföretagardistriktet. Den faktiska sysselsättningsgraden bland bosnierna i området är klart högre än vad som kan förväntas utifrån skattningsresultatet. Enligt skattningen borde sysselsättningsgraden (båda könen) bland bosnierna vara 52.1 procent i Gnosjö, 47.3 procent i Gislaved, 45.2 procent i Vaggeryd och 45.3 procent i Värnamo vilka ligger väsentligt under de faktiska nivåer som redovisas i tabell 1. De stora positiva residualerna tyder på att det finns andra och viktiga omständigheter.

Man kan enbart ha hypoteser om vilka dessa andra omständigheter är. En möjlighet är att arbetsmarknadsläget i en kommun inte enbart bör beskrivas med hjälp av nivån på sysselsättningen i kommunens totalbefolkning utan också med

hjälp av expansionsstakten i kommunens näringsliv. Nyligen presenterade Affärsvärlden [2000] en undersökning av tillväxten (mätt som procentuell tillväxt i lönesumma) under perioden 1990-98 i olika regioner. Den snabbaste tillväxten har Stockholmsregionen och småföretagardistriktet haft. Exempel på andra starka tillväxtområden är Göteborgsregionen, Växjöregionen, och Oskarshamnregionen. Sämst har det gått för delar av Bergslagen och för många regioner i Norrland. Där förekommer i flera områden en direkt negativ utveckling.

Även bland de starka tillväxtområdena finns dock stora variationer i bosniernas integration på arbetsmarknaden. I gruppen finns det framgångsrika småföretagardistriktet men också Göteborgsområdet som endast haft en svag integration av bosnier på arbetsmarknaden. Som framkommit ligger Stockholm endast på drygt riksgenomsnittet i bosniernas sysselsättningsgrad. Detta är också fallet i Växjö och i Oskarshamn.

En annan möjlighet är att det finns något i arbetsmarknadens funktionssätt i småföretagsdistriktet som minskar samtidig förekomst av vakanser och arbetslösa. Studier av företagskultur, sociala kontaktnät och informationsspridning i småföretagsdistriktet tyder på korta beslutsgångar som ofta sker i informella nätverk, se Johannisson och Gustavsson [1984]. I de informella nätverken finns också en närkontakt mellan offentliga myndigheter och näringslivet, vilket kan förväntas skapa effektivitet i lokalt mottagande och introduktion av flyktingar på arbetsmarknaden. Det förefaller sannolikt att även övriga sökprocesser på arbetsmarknaden i betydande grad sker genom utnyttjande av information i nätverken, vilket kan antas underlätta skapandet av närkontakt mellan arbets sökande och arbetsgivare. Föreligger närkontakt kan arbetsgivare snabbt bedöma den sökandes kompetens liksom den sökande snabbt kan bedöma om man passar för ett visst arbete. Sker inte anställning så finns i de informella

nätverken information som sannolikt enkelt kan överföras till den sökande i det fortsatta sökarbetet. I de informella nätverken har olika företagare goda kunskaper om varandras behov av olika sorters arbetskraft.

Det är tänkbart att det också finns andra nätverk som är specifika för invandrare i småföretagardistriktet. Det finns i området invandrare från Jugoslavien som kom redan på 1960- och 1970-talen och som varit väl integrerade på arbetsmarknaden. Möjligen har dessa också fungerat som kontaktförmedlare inför infasningen på arbetsmarknaden för senare invandrargrupper. Det är dock svårt att veta vilken betydelse detta kan ha haft. Tidiga invandrargrupper från Jugoslavien finns också i många andra kommuner som Malmö och Göteborg samtidigt som arbetsmarknadsintegrationen där är svag för de studerade bosnieninvandrarna.

Om det finns andra ytterligare förklaringar är svårt att veta. Exempel på detta är om det finns något speciellt samband mellan kommunens storlek och bosniernas integration på arbetsmarknaden. Hypotetiskt skulle man kunna tänka sig att i småkommuner, som i småföretagardistriktet, så finns liten risk för anonymitet och därigenom liten risk för att individen den vägen marginaliseras. Det går dock knappast att utläsa något bestämt av data. Det finns kommuner som exempelvis Växjö och Oskarshamn som endast är av måttlig storlek och med god arbetsmarknad och stark tillväxt men där bosnierna endast har integrerats på lite drygt samma nivå som för riket i genomsnitt. Om det föreligger liten risk för anonymitet i småföretagsdistriktet så beror detta troligen mer på nämnda typ av nätverk och mindre på kommunernas storlek.

Avslutning

Vi har i Sverige flera undersökningar som ger god information om invandrades sysselsättningsläge och arbetslöshet för riket i genomsnitt och för storstadsområdena. Sådan information finns både för olika

invandrargrupper och för olika tidsperioder. Däremot har det saknats mer detaljerade jämförande studier av regionala skillnader i invandrades position på arbetsmarknaden. Förekomst av sådana skillnader bör vara av betydande intresse både för framtida forskning och för integrationspolitiken.

I föreliggande studie visas att bosnier som anlände till Sverige 1993 och 1994 har integrerats högst olika på arbetsmarknaden i olika regioner. Till en del kan skillnaderna förklaras av olikheter mellan kommunerna i allmänt efterfrågetryck på arbetsmarknaden och i viss mån av näringslivsstruktur. Men det finns uppenbarligen också andra förklaringar som vi ännu så länge endast kan ha hypoteser om. Sannolikt finns regionala olikheter i arbetsmarknadens funktionssätt.

Vi har identifierat en grupp av kommuner som uppvisar mycket god integration på arbetsmarknaden av bosnier. Detta gäller både enligt mått som sysselsättningsgrad och som förvärvsinkomst. Gruppen utgörs av det sk småföretagardistriktet i nordvästra Småland. De framtida möjligheterna på arbetsmarknaden för dessa bosnier kan förmodas vara helt annorlunda än för de bosnier som hamnat exempelvis i Malmö, Norrköping, några Blekingekommuner eller många norrlandskommuner och som kanske genomgått flera arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram men ändå inte kommit ut på arbetsmarknaden. I en nyligen framlagd doktorsavhandling visas att den framtida ekonomiska avkastningen för en flykting av att snabbt komma ut på arbetsmarknaden är väsentligt större än om samma flykting genomgår ett utbildningsprogram, se Rooth [1999]. Kunskaper förvärvas av att befinna sig på arbetsmarknaden.

Mot denna bakgrund är det oroande att fortfarande många flyktingar hamnar i regioner med små chanser till arbete. Dessutom sker många sekundärflyttningar till sådana regioner. För bosnierna fann vi att en hel del sekundärflyttningar skett exempelvis till Malmö trots den svåra

arbetsmarknaden för bosnier där. Detta tyder på att önskan av att vara i närheten av landsmän har varit starkare än risken att hamna i permanent arbetslöshet. Sannolikt har man som flykting med kort vistelsetid i Sverige inte heller tillräcklig god information om arbetsmöjligheter i olika regioner.

Vi har dock inga specifika kunskaper om flyktingars känslighet i flyttningsbeteendet för efterfrågesignaler från arbetsmarknaden i olika regioner. Det är möjligt att många flyktingar inte upplever att de ekonomiska incitamenten är tillräckligt starka för att stanna i eller flytta till regioner med goda möjligheter på arbetsmarknaden.

De observationer som presenterats bör ha implikationer både för forskningen och för integrationspolitiken. En omedelbar fråga är om det finns lärdomar från småföretagsdistriktet som kan överföras till andra regioner. Dessutom kan den ekonomiska forskningen tillhandahålla kunskaper om regionala skillnader både i arbetsmarknadens efterfrågetryck och i arbetsmarknadens funktionssätt samt om orsaker bakom flyktingars flyttningar inom Sverige. Sådana kunskaper har ett inomvetenskapligt intresse men bör också vara intressanta för de myndigheter som arbetar med integrationspolitiken.

I de fall myndigheter medverkar vid den initiala utplaceringen av flyktingar så bör rimligen utplaceringen i allt väsentligt vägledas av var möjligheterna finns att få arbete. Som nämnts är snabbt inträde på arbetsmarknaden av betydelse även för de långsiktiga möjligheterna på arbetsmarknaden. Kunskaper om orsaker bakom flyktingars interna flyttningsmönster är också av åtgärdsintresse. Stannar man kvar i eller flyttar till regioner med svag arbetsmarknad på grund av att man är dåligt informerad om möjligheterna på arbetsmarknaden i andra regioner eller anser man att det inte finns tillräckliga ekonomiska incitament för att flytta till regioner med goda möjligheter till arbete? I förstnämnda fall blir uppgiften att för-

stärka informationen om svensk arbetsmarknad. I sistnämnda fall blir uppgiften att förstärka incitamenten vilket kan göras genom att erbjuda arbetslösa och arbetsföra flyktingar generösa flyttningsstöd under förslagsvis de fem första årens vistelse i Sverige. Till integrationspolitiken kan också räknas att myndigheter och företag arbetar för att motverka diskriminering på arbetsmarknaden. För närvarande finns det också konjunkturskäl för att ta tillvara den arbetskraftsreserv som finns bland invandrarna. Fortsätter den uppåtgående konjunkturen så är det viktigt att invandrarnas arbetskraft tas tillvara.

Referenser

- Affärsvärlden*, [2000] "Här finns tillväxten. Sveriges välstånd skapas i Småland och Stockholm", nr 1-2.
- Andersson, R, [2000], "Rörligheten och de utsatta bostadsområdena" i Hjelmkog, S (red) *Hemort Sverige*, Integrationsverket, Norrköping.
- Bevelander, P, Carlsson, B & Rojas, M [1997], I krusbärslandets storstäder. *Om invandrare i Stockholm, Göteborg och Malmö*. SNS Förlag, Stockholm.
- Ekberg, J, [1999], "Immigration and the public sector. Income effects for the native population in Sweden", *Journal of Population Economics*, vol 12, s 411- 430.
- Ekberg, J & Ohlson, M, [2000], "Bosniska invandrare på svensk arbetsmarknad", i Hjelmkog S (red) *Hemort Sverige*, Integrationsverket, Norrköping.
- Integrationsverket, [1999], Främja integration på regional nivå. Information från Integrationsverket, nr 10.
- Johannisson, B & Gustavsson, B-Å [1984], "Småföretagande på småort. Nätverksstrategier i informationsamhället." Centrum för småföretagsutveckling. Högskolan i Växjö.
- Ohlsson, R, [1975], "Invandrarna på arbetsmarknaden," doktorsavhandling, *Ekonomisk-historiska Föreningen* vol XVI, Lunds universitet.
- Rooth, D-O, [1999], "Refugee Immigrants in Sweden. Educational Investments and Labour Integration", doktorsavhandling, *Lund Economic Studies*, no 84, Lunds universitet.
- Scott, K, [1999], The Immigrant Experience: Changing Employment and Income Patterns in Sweden, doktorsavhandling, *Lund Studies in Economic History* no 9, Lunds universitet.
- SOU 1989:111, *Invandrare i storstad*, Storstadsutredningen, Stockholm.
- SOU 1995: 76, *Arbete till invandrare*. Delbetänkande från invandrapolitiska kommittén, Stockholm.
- SOU 1996:55, *Sverige, framtiden och mångfalden*. Slutbetänkande från invandrapolitiska kommittén, Stockholm.